

Motion till riksdagen 2008/09:C454

av **Mona Sahlin m.fl. (s, v, mp)**

Könsneutral äktenskapsbalk

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen beslutar att anta de i avsnitt 3 framlagda förslagen till: a) lag om ändring i äktenskapsbalken, b) lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap, c) lag om ändring i föräldrabalken, d) lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, e) lag om ändring i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, f) lag om ändring i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan.

1 Könsneutral äktenskapsbalk

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet är övertygade om alla människors lika värde och rätt. Denna princip fastslås i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som i artikel 1 uttalar att ”Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter”.

Den socialdemokratiska regeringen, i samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet, tillsatte under 2005 en särskild utredare för att utreda hur äktenskap ska kunna ingås av par av samma kön och om trossamfunden ska ha behörighet att företräda det allmänna vid ingående av äktenskap eller om äktenskapet enbart ska kunna ingås civilt. Regeringen anförde att om slutsatsen blir att äktenskap ska kunna ingås av par av samma kön bör detta också innebära att som princip detsamma ska gälla för dessa äktenskap som för äktenskap mellan personer av olika kön.

Äktenskapet är ett sätt för två människor att befästa den kärlek som de känner för varandra. Att ingå äktenskap är en viktig akt för många människor i vårt samhälle. Vi driver en politik för sexuellt likaberättigande. Människor ska få välja hur de vill leva med sin partner utan att riskera diskriminering. Var och en ska ses som individ med rätt att utvecklas på egna villkor och

Fel! Okänt namn på

samtidigt rätt att ingå i en arbets- och samhällsgemenskap på lika villkor tillsammans med andra. Därför har vi inkluderat sexuell läggning i lagen om hets mot folkgrupp, gett homosexuella par möjlighet att registrera sitt partnerskap, undanröjt hindren för samkönade par att prövas som adoptivföräldrar och gett möjlighet till assisterad befruktning för lesbiska par. Vi vill tillsammans fortsätta arbetet för sexuellt likaberättigande.

Registrerat partnerskap ger i dag i stort sett samma rättsverkningar som ett heterosexuellt äktenskap. Vi anser det inte motiverat att ha två parallella lagar. Det är därför dags att införa ett jämlikt äktenskap – lika för alla. Nuvarande lagstiftning ger alla de barn som lever med föräldrar i samkönade förhållanden en signal att deras föräldrar är så annorlunda att de ska särskiljas från heterosexuella äktenskap. Alla barn har rätt till trygga uppväxtförhållanden och till föräldrar som omfattas av en lagstiftning som omfattar alla, oavsett sexuell läggning. Länder som Spanien, Nederländerna, Sydafrika, Kanada och Belgien har redan gått före. Det finns inga skäl till varför ett homosexuellt par skulle vägras ingå äktenskap.

Därför tar vi återigen ett gemensamt initiativ för att införa en könsneutral äktenskapsbalk. Svensk lagstiftning ska behandla alla lika.

2 Från partnerskap till äktenskap med valfrihet

Det lagförslag som vi lägger fram i denna motion följer i huvudsak de förslag som presenteras i Äktenskaps- och partnerskapsutredningens betänkande Äktenskap för par med samma kön – vigsselfrågor (SOU 2007:17). Våra förslag skiljer sig dock från utredningens på en punkt. I en särskild övergångsordning föreslog utredningen att befintliga partnerskap som registrerats här i landet automatiskt skulle komma att gälla som ett äktenskap. Mot detta förslag har flera remissinstanser, såsom Hovrätten över Skåne och Blekinge, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) och Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden, lämnat tungt vägande invändningar. Remissinstanserna pekar på att den föreslagna ordningen kan strida mot både internationella och europeiska konventioner.

Hovrätten över Skåne och Blekinge menar att vissa registrerade partner av känslomässiga eller principiella skäl inte vill ha äktenskapet som samlevnadsform. Dessa personer kan ha förlitat sig på att partnerskapet skulle bestå livet ut under förutsättning att de själva inte väljer att upplösa det. Det är ett betydande ingrepp i privatlivet att automatiskt låta registrerade partnerskap gälla som äktenskap. Därför menar hovrätten att den föreslagna ordningen kan anses vara oförenlig med rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Även HomO menar att den föreslagna ordningen innebär ett ingrepp i ett bestående statusförhållande av stor personlig betydelse. Därför frågar sig även HomO om ett sådant ingrepp kan anses förenligt med

artikel 8 i Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

HomO pekar också på att den föreslagna övergångsordningen strider – i varje fall formellt – mot innehållet i FN-konventionen angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap (New York den 10 december 1962, SÖ 1964:29). HomO menar att registrerat partnerskap och äktenskap utgör två skilda rättsliga statusförhållanden. Det kan inte uteslutas att den föreslagna övergångsordningen skulle anses innebära ett åsidosättande av det i konventionen uppställda kravet på ett av fri vilja avgivet samtycke till att ingå äktenskap. Samma slutsatser drar Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden.

Vi socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister har tagit intryck av invändningarna från dessa tunga remissinstanser. Därför lägger vi fram ett lagförslag som är utformat så att befintliga partnerskap som registrerats här i landet innan lagändringarna i ÄktB träder i kraft kan fortsätta vara gällande efter det att partnerskapslagen förändrats om ingående parter så önskar.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2010. När de nya reglerna införs kan partnerskap inte längre ingås. För befintliga partnerskap gäller att de som inte begär en omvandling till äktenskap fortsätter vara partnerskapsregistrerade. För dem som vill ha sitt partnerskap omvandlat till äktenskap är det dock angeläget att kunna erbjuda en smidig övergång. Därför föreslår vi, som en övergångslösning, att omvandling ska kunna ske genom en gemensam anmälan från parterna om den lämnas in till Skatteverket senast den 31 december 2010. De som därefter önskar övergå från ett ingånget partnerskap till äktenskap har möjlighet att på eget initiativ upplösa sitt nuvarande partnerskap och ingå nytt äktenskap. På så vis ges var och en möjlighet att själva ta ställning till övergången samtidigt som de som så önskar erbjuds en enkel övergång under det första året efter det att de nya reglerna trätt i kraft.

3 Lagförslag

Föreslagna lydelse

a) Förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken

Häri genom föreskrivs ifråga om äktenskapsbalken

dels att 15 kap. 5 § skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 1 §, 2 kap. 4 §, 3 kap. 1, 3 och 4 §§, 4 kap. 2, 3 och 6 §§, 14 kap. 2 och 3 §§, 15 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

Förslagen lydelse

1 kap.

1 §

Fel! Okänt namn på

Äktenskap ingås mellan två personer. De som har ingått äktenskap med varandra är makar.

2 kap.

4 §

Den som är gift eller partner i ett registrerat partnerskap får inte ingå äktenskap.

3 kap.

1 §

Innan äktenskap ingås skall prövas om det finns något hinder mot äktenskapet. Denna prövning skall göras av Skatteverket.

Den som avser att ingå äktenskap skall gemensamt begära hindersprövningen hos Skatteverket eller Försäkringskassan.

3 §

De som begär hindersprövning skall skriftligen försäkra på heder och samvete att de inte är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller helsyskon. Har de inte tillstånd till äktenskapet enligt 2 kap. 3 § andra stycket, skall deras försäkran också avse att de inte är halvsyskon.

De som begär hindersprövning skall på heder och samvete skriftligen uppge om de tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Den som tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap skall styrka att äktenskapet eller partnerskapet har blivit upplöst, om detta inte framgår av folkbokföringen eller av intyg från utländsk myndighet.

4 §

Finner Skatteverket att det inte finns något hinder mot äktenskapet, skall verket på begäran av dem som ansökt om hindersprövningen utfärda intyg om detta.

4 kap.

2 §

Vid vigseln skall de som avser att ingå äktenskap samtidigt vara närvarande. De skall var för sig på fråga av vigselförrättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren skall därefter förklara att de är makar.

Har det inte gått till så som anges i första stycket eller var vigselförrättaren inte behörig att förrätta vigsel, är förrättningen ogiltig som vigsel.

En förrättning som enligt andra stycket är ogiltig som vigsel får godkännas av allmän domstol, om det finns synnerliga skäl. Ärendet får tas upp endast på ansökan av en av makarna eller, om någon av dem har avlidit, av arvingar till den avlidne.

3 §

Behörig att vara vigselförrättare är

1. befattningshavare i ett trossamfund som har förordnande enligt lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund,

Fel! Okänt namn på

2. lagfaren domare i tingsrätt, eller
3. den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare.

Den som är vigselbehörig enligt första stycket 1 är inte skyldig att förrätta vigsel.

6 §

Vid vigsel gäller i övrigt

1. den ordning som gäller inom ett trossamfund, om vigseln förrättas av en befattningshavare i samfundet,
2. föreskrifter som meddelas av regeringen för andra fall.

14 kap.

2 §

Talan om fastställelse av att ett äktenskap består eller inte består kan föras endast i en tvist mellan makarna.

Frågan huruvida ett äktenskap består kan i övrigt prövas i tvister där någons rätt är beroende av det.

3 §

Äktenskapsmål tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.

Första stycket gäller även ärende om godkännande av ogiltig vigsel.

15 kap.

2 §

Skatteverkets beslut i fråga om hindersprövning får överklagas hos en länsrätt inom vars domkrets en eller båda sökande är folkbokförd. Finns ingen sådan behörig länsrätt överklagas beslutet hos Länsrätten i Stockholms län.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010. Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap skall efter ikraftträdandet av denna lag gälla partnerskap som registrerats före den 1 januari 2010.
2. Ett partnerskap som registrerats här i landet och inte upplösts skall alltjämt vara gällande efter ikraftträdandet. De registrerade partner som vill att partnerskapet i stället skall gälla som äktenskap skall senast den 31 december 2010 gemensamt anmäla detta till Skatteverket.
3. Behörighet för präst i Svenska kyrkan att vara vigselförrättare som följde av 4 kap. 3 § första stycket 1 äktenskapsbalken upphör att gälla ett år efter ikraftträdandet.

b) Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

Fel! Okänt namn på

dels att 1 kap. 1 § skall ha följande lydelse,
dels att 1 kap. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 9 §§ skall betecknas 1 kap. 2, 3, 4, 5, 6,
7, 8, 9 och 10 §§.

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

Denna lag gäller partnerskap som registrerats före den 1 januari 2010.

Denna lag träder ikraft den 1 januari 2010.

c) Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 och 9 §§ föräldrabalken skall ha följande lydelse.

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

Är vid barns födelse modern gift med en man skall han anses som barnets far, om inte annat följer av 2 §. Detsamma gäller, om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att det kan vara avlat dessförinnan.

9 §

Har insemination utförts på modern enligt 6 kap. lagen (2006:351) om genetik integritet m.m. eller har befruktning av moderns ägg utförts enligt 7 kap. samma lag med samtycke av en kvinna som var moderns maka, registrerade partner eller sambo och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen eller befruktningen, skall den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Ett föräldraskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010.

d) Förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

dels att 1 kap. 1, 7 och 8 §§, 3 kap. 1 och 2 §§ skall ha följande lydelse,
dels att nuvarande 7 kap. 4, 5 och 6 §§ skall betecknas 7 kap. 5, 6 och 7 §§,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 7 kap. 4 §, med följande lydelse.

Fel! Okänt namn på

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

Vill två personer ingå äktenskap med varandra inför en svensk myndighet, skall det prövas om det finns något hinder mot äktenskapet enligt svensk lag.

Om ingen av dem är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige, skall det dessutom prövas att var och en av dem har rätt att ingå äktenskapet enligt lagen i en efter eget val angiven stat där hon eller han antingen är medborgare eller har hemvist. Om båda begär det och det finns särskilda skäl, får dock prövningen ske med tillämpning av enbart svensk lag även i sådant fall.

7 §

Äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan, som av främmande stat förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, anses äktenskapet också giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet.

Även i annat fall än som avses i första stycket skall äktenskap som ingåtts utom riket anses giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där makarna var medborgare eller hade hemvist.

8 §

Äktenskap, som skulle vara ogiltigt på grund av formfel, kan godkännas av svensk domstol på ansökan av en av makarna eller, om någondera avlidit, av arvinge till den avlidne. Sådant godkännande får lämnas endast om det finns synnerliga skäl.

3 kap.

1 §

Äktenskapsmål är mål om äktenskapsskillnad och mål om huruvida två personer är förenade i äktenskap med varandra.

2 §

Äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol, om

Fel! Okänt namn på

1. båda makarna är svenska medborgare,
2. käranden är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft hemvist här sedan hon eller han fyllt aderton år,
3. käranden ej är svensk medborgare men har hemvist här i riket sedan minst ett år,
4. svaranden har hemvist här i riket,
5. saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet,
6. det i annat fall än som avses i 1–5 finns särskilda skäl att talan prövas här i riket, under förutsättning att endera maken är svensk medborgare eller käranden ej kan få sin talan prövad i den stat där hon eller han är medborgare eller har hemvist.

7 kap.

4 §

Bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar skall i tillämpliga delar gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010

e) Förslag till lag om ändring i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap

Härigenom föreskrivs att i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap skall införas en ny paragraf, 23 §, av följande lydelse.

Föreslagen lydelse

23 §

Denna förordning gäller inte för äktenskap som ingås mellan två kvinnor eller mellan två män.

Denna lag träder ikraft den 1 januari 2010.

f) Förslag till lag om ändring i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan

dels att rubriken till lagen skall ha följande lydelse,
dels att 1§ skall ha följande lydelse.

Fel! Okänt namn på

Föreslagen lydelse

Lag (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund

1 §

Ett trossamfund kan ges tillstånd att förrätta vigsel, om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att äktenskapsbalkens bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Har tillstånd givits, får vigsel inom samfundet förrättas av den som förordnats enligt 2 § att vara vigselförrättare.

Frågor om tillstånd enligt första stycket prövas av Kammarkollegiet efter ansökan av samfundet. Ett tillstånd gäller tills vidare.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010.
 2. De nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet gäller inte präster i Svenska kyrkan som vid ikrafträdandet var vigselbehöriga enligt äldre bestämmelser, under förutsättning att de har anmälts till Kammarkollegiet senast ett år efter ikrafträdandet och Svenska kyrkan dessförinnan har sökt och beviljats tillstånd att förrätta vigsel.

4 Författningskommentarer

a) Förslaget till lag om ändring i äktenskapsbalken

Bestämmelsen i 15 kap. 5 § äktenskapsbalken (ÄktB) om överklagande av länsstyrelsens beslut om förordnande av vigselförrättare har utgått, eftersom ett sådant beslut inte längre skall vara överklagbart.

1 kap.

1 §

Äktenskap ingås mellan två personer. De som har ingått äktenskap med varandra är makar.

ÄktB:s definition av vad som är ett äktenskap utvidgas till att omfatta också par med samma kön. Ändringen medför att reglerna i ÄktB skall tillämpas på alla äktenskap oavsett makarnas kön. Detsamma gäller vid tillämpningen av andra svenska autonoma författningar som knyter an till äktenskap och makar. När det gäller Bryssel II-förordningen och annan EG-rättslig reglering torde den inte omfatta äktenskap där makarna har samma kön. Ett undantag är dock EG-förordningen nr 1408/71 som rör samordning av de sociala trygghetssystemen för personer som flyttar inom EU. Förordningens familjebegrepp definieras nämligen av bestämmelser i medlemsstaternas nationella lagstiftning. Det är inte heller givet att en konventionsgrundad författning kan tillämpas på äktenskap där makarna har samma kön. Huruvida så är fallet får

avgöras av de rättstillämpande organen med ledning av allmänna principer om konventionsvänlig tolkning. I förslaget till ändring i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (NÄF) finns dock en ny bestämmelse om att förordningen inte gäller för äktenskap som ingås mellan två kvinnor eller mellan två män.

2 kap.

4 §

Den som är gift eller partner i ett registrerat partnerskap får inte ingå äktenskap.

De äktenskapshinder som anges i 2 kap. ÄktB, dvs. underårighet, släktskap samt bestående äktenskap gäller fullt ut även för par med samma kön.

Genom en ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap (partnerskapslagen) och av övergångsbestämmelserna, se nedan, framgår att partnerskapslagen efter ikraftträdandet av ändringarna i ÄktB skall gälla för partnerskap som registrerats här i landet före den 1 januari 2010. Ett partnerskap som registrerats och inte upplösts skall således alltså vara gällande. Två partner som i stället vill få partnerskapet omvandlat till äktenskap skall gemensamt anmäla det till Skattemyndigheten senast den 31 december 2010. Det framstår i och för sig som sannolikt att flertalet av de som lever i partnerskap också vill ingå äktenskap. Det är dock av vikt att de par som inte önskar ändra sin samlevnadsform ges möjlighet att behålla partnerskapet. Det är utifrån såväl Europakonventionens artikel 8 som FN-konventionen sannolikt inte möjligt att automatiskt låta registrerade partnerskap gälla som äktenskap utan möjlighet för parterna att ha kvar partnerskapet. De som lever i ett registrerat partnerskap bör i stället ha möjlighet att, inom ett år efter att det könsneutrala äktenskapet införs, gemensamt anmäla att de önskar få partnerskapet omvandlat till äktenskap. För det fall sådan anmälan inte görs till Skatteverket inom angiven tid kvarstår partnerskapet. Ett registrerat partnerskap utgör dock i övrigt, liksom pågående äktenskap, hinder mot att ingå nytt äktenskap.

Av förslaget till 7 kap. 4 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL) framgår att bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar som regel skall gälla även för en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet under förutsättning att samlevnadsformen i huvudsak har samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet. Denna bestämmelse jämfört med ovan angiven reglering i ÄktB medför att bestående partnerskapsliknande förhållanden enligt utländsk rätt fortfarande kommer att vara ett hinder för någon av parterna i förhållandet att ingå äktenskap i Sverige innan förhållandet upplösts.

Fel! Okänt namn på

3 kap.

1 §

Innan äktenskap ingås skall prövas om det finns något hinder mot äktenskapet. Denna prövning skall göras av Skatteverket.

De som avser att ingå äktenskap skall gemensamt begära hindersprövningen hos Skatteverket eller Försäkringskassan.

Bestämmelsen i andra stycket har fått en könsneutral lydelse så att den även omfattar par med samma kön.

3 §

De som begär hindersprövning skall skriftligen försäkra på heder och samvete att de inte är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller helsyskon. Har de inte tillstånd till äktenskapet enligt 2 kap. 3 § andra stycket, skall deras försäkran också avse att de inte är halvsyskon.

De som begär hindersprövning skall på heder och samvete skriftligen uppge om de tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Den som tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap skall styrka att äktenskapet eller partnerskapet har blivit upplöst, om detta inte framgår av folkbokföringen eller av intyg från utländsk myndighet.

Paragrafens första stycke har fått en könsneutral lydelse.

I andra stycket har hänvisningarna till tidigare partnerskap fått bibehållas trots att nya partnerskap inte kan registreras. Som framgår av övergångsbestämmelserna till denna lag skall ett bestående partnerskap som registrerats här i landet innan föreslagna lagändringar i ÄktB träder i kraft dock vara gällande därefter.

De som begär hindersprövning skall på heder och samvete skriftligen uppge om de tidigare har låtit registrera partnerskap enligt partnerskapslagen. Den som tidigare har låtit registrera partnerskap skall också styrka att partnerskapet har blivit upplöst, om detta inte framgår av folkbokföringen eller av intyg från utländsk myndighet.

Bestämmelsen i andra stycket gäller även beträffande utländska samlevnadsformer som har författningsreglerats i ett annat land under förutsättning att samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som äktenskap i det aktuella landet (jfr förslaget till 7 kap. 4 § IÄL).

4 §

Finner Skatteverket att det inte finns något hinder mot äktenskapet, skall verket på begäran av dem som ansökt om hindersprövningen utfärda intyg om detta.

Paragrafen har fått en könsneutral lydelse.

4 kap.

2 §

Vid vigseln skall de som avser att ingå äktenskap samtidigt vara närvarande. De skall var för sig på fråga av vigselförrättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren skall därefter förklara att de är makar.

Har det inte gått till så som anges i första stycket eller var vigselförrättaren inte behörig att förrätta vigsel, är förrättningen ogiltig som vigsel.

En förrättning som enligt andra stycket är ogiltig som vigsel får godkännas av allmän domstol, om det finns synnerliga skäl. Ärendet får tas upp endast på ansökan av en av makarna eller, om någon av dem har avlidit, av arvingar till den avlidne.

Bestämmelsen i första stycket, liksom sista meningen i tredje stycket, har fått en könsneutral lydelse.

Ändringen i tredje stycket innebär att frågor om godkännande av ogiltiga vigslar skall prövas av allmän domstol i stället för av regeringen. Ett ärende om godkännande av ogiltig vigsel skall som regel tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist (jfr föreslagen lydelse av 14 kap. 3 § ÄktB). Av 1 kap. 5 § IÄL framgår att motsvarande ordning gäller när en svensk vigselförrättare har förrättat vigsel enligt svensk lag i en främmande stat.

Av ändringsförslaget till 1 kap. 8 § IÄL följer att även ett i utlandet enligt utländsk lag ingånget äktenskap som är ogiltigt på grund av formfel kan godkännas av svensk domstol.

3 §

Behörig att vara vigselförrättare är

- 1. befattningshavare i ett trossamfund som har förordnande enligt lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund,*
- 2. lagfaren domare i tingsrätt, eller*
- 3. den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare.*

Den som är vigselbehörig enligt första stycket 1 är inte skyldig att förrätta vigsel.

Den nuvarande bestämmelsen i första stycket första punkten om vigselbehörighet för präster i Svenska kyrkan har utgått. Av övergångsbestämmelserna, se nedan, framgår dock att behörigheten kvarstår övergångsvis under ett år efter det att lagändringen har trätt i kraft. Ändringen innebär att präster i Svenska kyrkan inte längre är vigselbehöriga direkt på grund av lag utan de måste, liksom befattningshavare inom andra trossamfund, först förordnas till vigselförrättare av Kammarkollegiet. I linje med det sagda har andra punkten i första stycket (första punkten i författningsförslaget) justerats så att föreskriften även omfattar befattningshavare i Svenska kyrkan. Härav följer att också andra befattningshavare inom Svenska kyrkan än präster i princip kan förordnas som vigselförrättare. Detta förutsätter givetvis att befattningshavaren även har intern behörighet att förrätta vigsel.

Fel! Okänt namn på

Av paragrafens andra punkt i dess nuvarande lydelse framgår att lagfaren domare i tingsrätt alltjämt skall vara behörig att vara vigselförrättare. Ett borttagande av domarens rätt att vara vigselförrättare skulle bl.a. innebära att tillgången på borgerliga vigslar skulle minska kraftigt. Därigenom skulle samkönade pars praktiska möjligheter att ingå äktenskap påverkas negativt.

Andra borgerliga vigselförrättare än domare skall även fortsättningsvis förordnas av länsstyrelserna, vilket enligt ändringsförslaget regleras i första stycket tredje punkten. Regeringen föreslås meddela bestämmelser om förordnande av borgerliga vigselförrättare, m.m. i förordning. Svenska vigselförrättares behörighet att förrätta vigsel enligt svensk lag utomlands regleras alltjämt i 1 kap. 5 § första stycket IÄL.

Paragrafens andra stycke har ändrats eftersom länsstyrelsens förordnande inte längre skall avse behörighet att förrätta såväl vigsel som att registrera partnerskap. Detta är en konsekvens av att nyregistrering av partnerskap inte får ske. I andra stycket finns i stället en ny bestämmelse av vilken det framgår att befattningshavare i trossamfund som är vigselbehöriga inte har någon vigselplikt. Någon sådan plikt föreligger inte heller enligt gällande rätt. Bestämmelsen innebär att en vigselförrättare inom ett trossamfund inte har någon författningsreglerad skyldighet att viga vare sig en kvinna och en man eller ett par med samma kön som enligt ÄktB har rätt att gifta sig med varandra. Huruvida en sådan skyldighet föreligger, liksom övriga villkor för att ett par skall ha rätt att gifta sig hos ett trossamfund, bestäms i stället av den ordning som gäller inom respektive trossamfund (jfr förslaget till 4 kap. 6 § första punkten ÄktB).

6 §

Vid vigsel gäller i övrigt

- 1. den ordning som gäller inom ett trossamfund, om vigseln förrättas av en befattningshavare i samfundet,*
- 2. föreskrifter som meddelas av regeringen för andra fall.*

Paragrafen har ändrats för att bättre ge uttryck för Svenska kyrkans likställighet med andra trossamfund i fråga om vigsel. Hänvisningen i första punkten till föreskrifterna i kyrkohandboken och andra föreskrifter för svenska kyrkan har utgått.

14 kap.

2 §

Talan om fastställelse av att ett äktenskap består eller inte består kan föras endast i en tvist mellan makarna.

Frågan huruvida ett äktenskap består kan i övrigt prövas i tvister där någons rätt är beroende av det.

Första stycket har fått en könsneutral lydelse.

3 §

Äktenskapsmål tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.

Första stycket gäller även ärende om godkännande av ogiltig vigsel.

Första stycket har fått en könsneutral lydelse.

Paragrafens andra stycke är nytt. Enligt denna forumbestämmelse skall ett ärende om godkännande av ogiltig vigsel tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

Om någon av makarna har avlidit får arvingar till den avlidne ansöka om att den ogiltiga vigseln skall godkännas (jfr 4 kap. 2 § tredje stycket ÄktB). Tingsrätten i den ort där den kvarlevande maken har sitt hemvist är då behörig att ta upp ärendet till prövning. Är båda makarna döda skall ärendet prövas av Stockholms tingsrätt.

15 kap.

2 §

Skatteverkets beslut i fråga om hindersprövning får överklagas hos en länsrätt inom vars domkrets båda eller en av de sökande är folkbokförd. Finns ingen sådan behörig länsrätt överklagas beslutet hos Länsrätten i Stockholms län.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafens första stycke har fått en könsneutral lydelse.

Andra stycket (nuvarande lydelse) som innehåller en bestämmelse om överklagande av beslut om förrättande av vigsel som fattats av präst inom Svenska kyrkan, har utgått. I likhet med vad som gäller för andra trossamfund skall ett sådant beslut inte vara överklagbart.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010. Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap skall från ikraftträdandet av denna lag endast gälla partnerskap som registrerats före den 1 januari 2010.
2. Ett partnerskap som registrerats här i landet och inte upplösts skall alltså vara gällande efter ikraftträdandet. De registrerade partner som vill att partnerskapet i stället skall gälla som äktenskap skall senast den 31 december 2010 gemensamt anmäla detta till Skattemyndigheten.
3. Behörighet för präst i Svenska kyrkan att vara vigselförrättare som följde av 4 kap. 3 § första stycket 1 äktenskapsbalken upphör att gälla ett år efter ikraftträdandet.

Av punkt 1 framgår att partnerskapslagen efter ikraftträdandet av ändringarna i ÄktB endast skall gälla partnerskap som registrerats före ikraftträdandet. Det kommer således inte vara möjligt att registrera nya partnerskap. Detta bör framgå av en ändring i partnerskapslagen.

Fel! Okänt namn på

Punkt 2 anger att ett partnerskap gäller även efter lagändringen. De som lever i ett partnerskap kan dock senast den 31 december 2010 gemensamt anmäla till Skattemyndigheten att de vill att partnerskapet skall gälla som äktenskap. För det fall en sådan anmälan inte görs inom föreskriven tid, har parterna att i stället först upplösa partnerskapet och därefter ingå äktenskap på det sätt som föreskrivs i ÄktB och partnerskapslagen. Den föreslagna ordningen står i god överensstämmelse med internationella konventioner genom att den som vill kan kvarstå vid partnerskap som samlevnadsform.

Enligt punkt 3 upphör den vigselbehörighet för präst i Svenska kyrkan som följer direkt på grund av lag att gälla ett år efter det att lagändringarna i ÄktB har trätt i kraft. För fortsatt vigselbehörighet krävs att Svenska kyrkan – under förutsättning att den dessförinnan har fått vigsel tillstånd – inom denna tidsperiod anmäler berörda präster till Kammarkollegiet. Härefter måste befattningshavare inom Svenska kyrkan, liksom befattningshavare inom andra trossamfund, ha ett särskilt förordnande från Kammarkollegiet för att vara vigselbehöriga.

b) Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

1 kap.

1 §

Denna lag gäller partnerskap som registrerats före den 1 januari 2010.

Det införs en ny paragraf som anger att lagen endast omfattar partnerskap som registrerats före det att ändringarna i ÄktB, vilka innebär könsneutrala äktenskap, skett. Nya registreringar kan således inte ske från och med den 1 januari 2010. De tidigare registrerade partnerskapen skall alltså ha samma rättsverkningar som tidigare.

c) Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

1 kap.

1 §

Är vid barns födelse modern gift med en man skall han anses som barnets far, om inte annat följer av 2 §. Detsamma gäller, om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att det kan vara avlat dessförinnan.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om faderskapet till barn som föds av en gift kvinna under äktenskapet. Genom den nya lydelsen klargörs att faderskapspresumtionen gäller om modern var gift med en man vid barnets födelse. Förslaget är en konsekvens av att äktenskap skall kunna ingås av par med samma kön. Förslaget innebär inte någon ändring i sak. Bestämmelsen är inte tillämplig när ett barn föds under ett äktenskap som ingåtts mellan två kvinnor.

9 §

Har insemination utförts på modern enligt 6 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller har befruktning av moderns ägg utförts enligt 7 kap.

samma lag med samtycke av en kvinna som var moderns maka eller sambo och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen eller befruktningen, skall den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Ett föräldraskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

I 1 kap. 9 § första stycket i dess nuvarande lydelse regleras frågan om föräldraskapet till barn som kommer till genom assisterad befruktning i de fall då modern är registrerad partner eller sambo med en annan kvinna. Det som föreskrivs om den kvinna som var moderns partner har kompletterats med motsvarande föreskrift beträffande moderns maka. Bestämmelsens tillämplighet på utländska samlevnadsformer, i det här fallet två kvinnor, behandlas i kommentaren till 7 kap. 4 § IÄL.

d) Förslaget till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Nuvarande paragrafer, 7 kap. 4, 5 och 6 §§, om ordre public samt hänvisningar avseende NÄF och Bryssel II-förordningen skall betecknas 7 kap. 5, 6 och 7 §§.

1 kap.

1 §

Vill två personer ingå äktenskap med varandra inför en svensk myndighet, skall det prövas om det finns något hinder mot äktenskapet enligt svensk lag.

Om ingen av dem är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige, skall det dessutom prövas att var och en av dem har rätt att ingå äktenskapet enligt lagen i en efter eget val angiven stat där hon eller han antingen är medborgare eller har hemvist. Om båda begär det och det finns särskilda skäl, får dock prövningen ske med tillämpning av enbart svensk lag även i sådant fall.

Paragrafens första och andra stycke har fått en könsneutral lydelse.

Av andra stycket i paragrafen följer att rätten att ingå äktenskap inte bara skall bedömas enligt svensk rätt utan också enligt utländsk rätt när de som vill gifta sig i Sverige saknar närmare anknytning till Sverige. Särskilda komplikationer kan då uppkomma i de fall den utländska rättsordningen inte godtar äktenskap för par med samma kön. I dessa fall bör som regel äktenskapet inte kunna ingås här. I de förmodligen få ömmande fall där saken ställs på sin spets bör den särskilda undantagsregeln i andra stycket sista meningen kunna utnyttjas.

7 §

Äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan, som av främmande stat

Fel! Okänt namn på

förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, anses äktenskapet också giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet.

Även i annat fall än som avses i första stycket skall äktenskap som ingåtts utom riket anses giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där makarna var medborgare eller hade hemvist.

Andra stycket har fått en könsneutral lydelse.

8 §

Äktenskap, som skulle vara ogiltigt på grund av formfel, kan godkännas av svensk domstol på ansökan av en av makarna eller, om någondera avlidit, av arvinge till den avlidne. Sådant godkännande får lämnas endast om det finns synnerliga skäl.

Frågan om när ett äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag skall anses giltigt till formen regleras i 1 kap. 7 § IÄL. Av 6 § samma kapitel framgår att utländska vigselförrättare får viga här i riket med tillämpning av utländsk lag efter regeringens bestämmande. Huruvida vigseln i ett sådant fall blir ogiltig på grund av att vigselförrättaren har gjort sig skyldig till formfel, får bedömas enligt den tillämpliga lagen, dvs. lagen i den stat som har gett vigselförrättaren behörighet. Om det finns synnerliga skäl kan ett utländskt äktenskap som är ogiltigt på grund av formfel godkännas i Sverige. Ändringsförslaget innebär att det ankommer på svensk domstol i stället för regeringen att pröva frågan om godkännande av ett ogiltigt utländskt äktenskap. Paragrafen har dessutom fått en könsneutral lydelse.

Motsvarande ändring har föreslagits beträffande svensk vigsel som är ogiltig på grund av formfel (jfr 4 kap. 2 § ÄktB). Den föreslagna forumbestämmelsen i 14 kap. 3 § andra stycket ÄktB bör kunna tillämpas analogt på utländska vigslar. Om ingen av parterna har anknytning till Sverige torde det som regel inte föreligga svensk domsrätt.

3 kap.

1 §

Äktenskapsmål är mål om äktenskapsskillnad och mål om huruvida två personer är förenade i äktenskap med varandra.

Paragrafen har fått en könsneutral lydelse.

2 §

Äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol, om

- 1. båda makarna är svenska medborgare,*
- 2. käranden är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft hemvist här sedan hon eller han fyllt aderton år,*
- 3. käranden ej är svensk medborgare men har hemvist här i riket sedan minst ett år,*
- 4. svaranden har hemvist här i riket,*
- 5. saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet,*

6. *det i annat fall än som avses i 1–5 finns särskilda skäl att talan prövas här i riket, under förutsättning att endera maken är svensk medborgare eller käranden ej kan få sin talan prövad i den stat där hon eller han är medborgare eller har hemvist.*

Punkt 6 i 3 kap. 2 § IÄL har fått ett något vidgat tillämpningsområde samtidigt som kravet på tillstånd från regeringen eller från en därtill bemyndigad myndighet slopats. Frågan om svensk domsrätt i äktenskapsmål prövas direkt av domstolen. Äktenskapsmål får enligt nämnda punkt tas upp av svensk domstol om endera maken är svensk medborgare. Är ingen av makarna svensk medborgare krävs det att käranden inte kan få sin talan prövad i den stat där hon eller han är medborgare eller, vilket är nytt, har hemvist. Av kravet på särskilda skäl för att talan skall prövas här i landet framgår att bestämmelsen endast är tillämplig i undantagsfall. I princip bör det finnas en naturlig anknytning till Sverige.

Om ingen av makarna är svensk medborgare bör det normalt krävas att äktenskapet har ingåtts inför svensk vigselförrättare. Exempelvis kan det finnas särskilda skäl att en talan om äktenskapskillnad prövas i Sverige om två utländska kvinnor (eller män) med hemvist här i landet ingår äktenskap inför en svensk vigselförrättare och därefter bosätter sig i ett land vars rättsordning inte tillåter äktenskap för par med samma kön. Det kan vara endera eller båda makarnas hemland eller ett tredje land. Om båda eller en av makarna vill skilja sig och landets domstolar vägrar att ta upp frågan om upplösning av äktenskapet bör äktenskapet kunna upplösas i Sverige.

Om endera maken är svensk medborgare bör det som regel finnas särskilda skäl att ta upp ett äktenskapsmål mellan makarna även då äktenskapet har ingåtts utomlands, förutsatt att målet inte kan prövas i det land där den make som är svensk medborgare har sitt hemvist.

7 kap.

4 §

Bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar skall i tillämpliga delar gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet.

Paragrafen, som är ny, innehåller en regel om vad som skall gälla för utländska partnerskap och andra motsvarande samlevnadsformer när nya partnerskap inte längre kan registreras i Sverige. Av paragrafen framgår att bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar i tillämpliga delar skall gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet. Regleringen är tillämplig på samlevnadsformer för såväl par med samma som olika kön. Ett partnerskap mellan en kvinna och en man som registrerats i t.ex. Nederländerna omfattas således av bestämmelsens tillämpningsområde. Huruvida en

Fel! Okänt namn på

samlevnadsform har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i ett visst land överlämnas åt rättstillämpningen.

Av bestämmelsen följer att reglerna i IÄL och andra svenska internationella privat- och processrättsliga författningar med anknytning till äktenskap och makar som regel blir tillämpliga på utländska samlevnadsformer och parterna i förhållandena när samlevnaden i huvudsak har samma rättsverkningar som ett äktenskap. Detta innebär bl.a. att sådana förhållanden kan upplösas av svensk domstol om domsrätt föreligger enligt någon av punkterna i 3 kap. 2 § IÄL. Även bestämmelser i andra svenska författningar som anknuter till äktenskap eller begreppet makar skall tillämpas på berörda samlevnadsformer. Det gäller främst reglerna i ÄktB men också bestämmelser på andra rättsområden. Det innebär bl.a. att barn som föds under ett utländskt registrerat partnerskap vid tillämpning av svenska regler om föräldraskap skall jämföras med barn till gifta föräldrar. Faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § föräldrabalken gäller dock inte barn vars föräldrar har samma kön. Uttrycket ”i tillämpliga delar” tar i övrigt främst sikte på konventionsgrundad lagstiftning. Av samma skäl som utvecklats beträffande konventionsgrundad lagstiftnings tillämplighet på äktenskap där makarna har samma kön ankommer det på de rättstillämpande organen att med ledning av allmänna principer om konventionsvänlig tolkning avgöra om en konventionsgrundad författning kan tillämpas på utländska författningsreglerade samlevnadsformer och parterna i förhållandena. En sådan tolkning kan leda till att författningen eller vissa bestämmelser i denna inte bör tillämpas.

e) Förslaget till lag om ändring i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap

23 §

Denna förordning gäller inte för äktenskap som ingås mellan två kvinnor eller mellan två män.

Paragrafen är ny.

I sin egenskap av specifik reglering, *lex specialis*, har bestämmelsen i NÄF företräde framför punkt 2 i övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB. Genom bestämmelsen görs ett uttryckligt undantag för NÄF:s tillämplighet på äktenskap mellan två kvinnor eller mellan två män. Reglerna i IÄL och andra svenska internationella privat- och processrättsliga författningar får i stället tillämpas på nordiska makar som har samma kön.

f) Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan

Rubriken

Lag (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund

Lagens rubrik ändras för att bättre avspegla lagens tillämpningsområde. Lagen gäller för alla trossamfund, dvs. även för Svenska kyrkan.

1 §

Ett trossamfund kan ges tillstånd att förrätta vigsel, om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att äktenskapsbalkens bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Har tillstånd givits, får vigsel inom samfundet förrättas av den som förordnats enligt 2 § att vara vigselförrättare.

Frågor om tillstånd enligt första stycket prövas av Kammarkollegiet efter ansökan av samfundet. Ett tillstånd gäller tills vidare.

Ändringen i första stycket innebär att Svenska kyrkan måste ansöka om tillstånd att förrätta vigsel hos Kammarkollegiet om den vill behålla sin vigselrätt. Den vigselrätt som indirekt följer av 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB om vigselbehörighet för präst i Svenska kyrkan upphör att gälla ett år efter det att ändringarna i ÄktB har trätt i kraft (jfr övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB).

Uppräkningen i paragrafens första stycke av förutsättningarna för vigsel-tillstånd är uttömmande. Det innebär bl.a. att tillstånden inte kan göras beroende av att samfundet förklarat sig villigt att ombesörja vigslar av både par med olika kön och par med samma kön.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010.
2. De nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet gäller inte präster i Svenska kyrkan som vid ikraftträdandet var vigselbehöriga enligt äldre bestämmelser, under förutsättning att de har anmälts till Kammarkollegiet senast ett år efter ikraftträdandet och att Svenska kyrkan dessförinnan har sökt och beviljats tillstånd att förrätta vigsel.

Av punkt 1 framgår att lagändringarna i förevarande lag träder i kraft den 1 januari 2010, dvs. samtidigt som föreslagna ändringar i ÄktB.

Enligt punkt 2 gäller inte de nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet för präster i Svenska kyrkan som vid ikraftträdandet var vigselbehöriga enligt 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB, förutsatt att Svenska kyrkan inom ett år därefter har anmält dem till Kammarkollegiet. Svenska kyrkan skall ha fått vigsel-tillstånd när anmälan görs.

Stockholm den 7 oktober 2008

Mona Sahlin (s)

Lars Ohly (v)

Maria Wetterstrand (mp)